

Милица В. Ђуковић¹

Институт за књижевност и уметност

Београд

ЕСЕЈИСТ И (АУТО)ПОРТРЕТИСТ МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ

(Наталија Лудошки, *Књижевна оледања Младена Лесковца: над писцима савременицима*, Сремска Каменица-Нови Сад: Orionspirit, 2015, 140. стр.)

Прва књига Наталије Лудошки посвећена историчару српске књижевности, писцу, енергичној, вредној и знаменитој личности српске културе Младену Лесковцу – *О Младену Лесковцу: олеги, чланци, преписки* (2011) – дводелне структуре, пружила је, у првом сегменту, увид у књижевноисторијске теме и области научног рада Младена Лесковца, како оног који је реализован, тако и оног који је остао недовршен (Лаза Костић, Стеван Сремац, Јован Пачић, Лукијан Мушички), доневши, уједно, податке о Лесковцу као „ходатају“ (посреднику) између српске и мађарске књижевности, док је, у другом сегменту, омогућила увид у невелики али интригантан корпус Лесковчеве преписке (писма Драгише Живковића и Ђорђа Живановића Младену Лесковцу, односно Лесковчева писма Светиславу Марићу и Марку Малетину). За разлику од књижевне и културне прошлости као области проучавања Младена Лесковца, о чему је Наталија Лудошки писала у књизи *О Младену Лесковцу*, друга књига Наталије Лудошки посвећена Младену Лесковцу *Књижевна оледања Младена Лесковца* за свој предмет има књижевну актуелност, Лесковцу савремени тренутак књижевног живота, који је овај научник својим истрајним упливом обележио, а донекле и изменио.

Посредством метакритичког студиозног осврта на Лесковчеве огледе посвећене писцима савременицима (Васи Стајићу, Исидори Секулић, Вељку Петровићу, Милети Јакшићу, Жарку Васиљевићу, Душану Васиљеву, Бошку Петровићу, Тодору Манојловићу и Милошу Црњанском) Наталија Лудошки прецизно и ненаметљиво издвојила је кључне одлике Лесковчеве есејистике, које се могу одредити као: 1) потреба Младена Лесковца да пише о књижевницима које „воли“ (који су му поетички блиски) и које сматра важнима, 2) приврженост завичајним, војвођанским, српским књижевним темама, 3) паралелни рад на „два регистра“ (како је поезију и науку о књижевности, као факторе у изграђивању књижевне физиономије Младена Лесковца, именовала Исидора Секулић, (стр. 33), 4) склоност индукцији и детаљу, а не дедукцији и великим синтезама (стр. 31), 5) уношење субјективног укуса и лич-

¹ tiskicvet38@gmail.com

них преференција у (пр)оцену књижевних дела, 6) „дејственост“ поезије (стр. 99), „здравље“ и родољубље као битни аксиолошки параметри, које је Лесковац усвојио од „учитеља и узора“ Васе Стајића, али и од Јована Скерлића и Тихомира Остојића, укратко „Рационалност, одмереност, традиционализам, радиност и тежња за успостављањем реда... неке су од битних карактерних особина нашег критичара на које указују његови савременици и сарадници“ (стр. 72). Младен Лесковац писао је, како показује Наталија Лудошки, о писцима које је познавао, са којима се дружио, који су му били блиски или чије га је стваралаштво привукло прихватљивим и(ли) сродним поетичким карактеристикама. Писање есеја, као израда портрета других писаца, у случају Младена Лесковца, било је уједно и аутопортретисање наспрам (попут одраза у огледалу) Другог као сличног и(ли) другачијег.

Поред откривања литерарног сензибилитета, поетичких и научних склоности Младена Лесковца и поред указивања на специфичности Лесковчевог есејистичког стила (Лесковац, попут Вељка Петровића, репрезентативни је представник „војвођанске школе књижевне есејистике“, стр. 55) Наталија Лудошки у књизи *Књижевна оцледања Младена Лесковца* настоји да оцрта контуре карактера Младена Лесковца, како оне позитивне (увођење у културу и књижевност проскрибованих аутора, брига о њиховој егзистенцији али и литерарном таленту – Лесковчев однос према Тодору Манојловићу), тако и оне не толико похвалне, или пак нејасне и оне чије би „разрешење“ (које Наталија Лудошки с правом не нуди) спадало у домен пуких спекулација (претерано глорификовање Васе Стајића и благо удворички однос према њему, односно суптилно прећуткивање, у сфери публиковања, Милоша Црњанског, аутора о којем се Лесковац изјашњавао у суперлативима „*најгаровићкији, најйоетскији, најаушенићкији*“, стр. 136).

Са писмима Младена Лесковца послатим из Беча 1936. године Светиславу Марићу („Из Беча – о Матици, *Лешојису*, Србима“), публикованим у књизи *О Младену Лесковцу* кореспондира уводно поглавље („Учитељ и узор – Васа Стајић“) књиге *Књижевна оцледања Младена Лесковца*, у којем је приказан Младен Лесковац као „десна рука“ Васе Стајића у Матици српској и уредништву *Лешојиса Матице српске*, али и као научник на којег ће Стајић утицати методологијом, књижевним укусом, приврженошћу архивском раду с једне и јавној делатности с друге стране. Есеј „Учитељ и узор – Васа Стајић“, у којем је забележен податак о прекиду сарадње Младена Лесковца са *Лешојисом Матице српске* у време шестојануарске диктатуре „(изузимајући 1931. годину, кад Матичин часопис уређује Тодор Манојловић)“ (стр. 16) повезан је са огледом „Стара, непромењена симпатија – Тодор Манојловић“, у којем се, кроз приказ периода након Другог светског рата, тј. времена измењених позиција моћи (Тодор Манојловић као писац прогнан и запостављен из идеолошких разлога и Младен Лесковац као утицајна личност ондашњег књижевног живота), показује труд и залагање Мла-

дена Лесковца, тада члана уредништва *Лейтхойса Майице српске*, око враћања Тодора Манојловића у српску књижевност. С друге стране, велика тема Младена Лесковца – Лаза Костић – повезао је есеје „Стара, непромењена симпатија – Тодор Манојловић“ и „Маг и сањар – Милош Црњански“, предочавајући, с једне стране, замах и дубину идеолошке репресије – приређујући књигу *Лаза Костић* (СКЗ, 1960), свестан да „Од свих писаца који су се јавили 1920. он [Тодор Манојловић] је највише учинио за Лазу Костића“ (стр. 114), са жељом да одломак из Манојловићевог есеја „Нови сјај Лазе Костића“ уврсти у књигу, Лесковац ће се обратити за дозволу секретару СКЗ-а Живораду Стојковићу, који, тек након одлуке књижевног одсека Задруге одобрава да овај текст идеолошки непожељне личности (поменуће Стојковић Манојловићев „комесарски рад у СКЗ за време рата“) ипак буде унет у књигу; односно, упућујући на могући утицај Милоша Црњанског на Лесковчево посвећивање проучавању и приређивању Костићеве мемоаристике, позоришних критика и есеја (стр. 132).

Опесивна тема Младена Лесковца и лајтмотив књиге *Књижевна огледања Младена Лесковца* свакако је Војводина. Тако, прва књижевна критика Младена Лесковца, објављена у загребачком часопису *Млада Југославија*, јесте приказ књиге *Из прошлости* Исидоре Секулић, збирке приповедака у којој је Лесковца привукло „тематизовање завичайних, војвођанских, тек минулих, готово актуелних прилика“ (стр. 29); као што у збирци приповедака *Буња и друји у Равантрагу* Вељка Петровића Лесковца одушевљава пишчева „окренутост војвођанском књижевном и културном простору. У овом случају и више од тога: припадност завичайном миљеу – Бачкој, управо Сомбору“ (стр. 42), да би квалитет дела Милете Јакшића изрекао кроз констатацију о његовој припадности књижевности Војводине, која би без њега „била сиромашнија, хладнија и лажнија“ (стр. 68), при чему ће у *Иснику Новој Сади и Војводине* Жарку Васиљевићу Лесковац сагледати ствараоца који после Јована Јовановића Змаја најбоље изражава „дух Новог Сада, па у извесном смислу и целе Војводине“ (стр. 76), као што ће пажњу посветити Душану Васиљеву, представнику послератне авангарде на тлу Војводине (стр. 80) и као што ће изрећи усхићену похвалу песми „Равница“ и роману *Певач* Бошка Петровића, у којима је заступљена „војвођанска тематика“ (стр. 92. и стр. 97), све до самоогледања у опусу Милоша Црњанског, са којим Лесковца повезују дубље сродности „усмереност на завичайни простор, Војводину, окренутост баштини српског народа и тражење инспирације у његовој историји; коначно, љубав према свом народу, детерминисану, у обојице, чињеницом да су рођени ‘на северној граници’ у време када је она још увек означавала руб једне туђе земље, Аустроугарске“ (стр. 127).

Саживљеност са предметом проучавања, бављење завичайним књижевником, преданост реконструисању књижевне и културне прошлости, посвећеност изучавању преписке Младена Лесковца, трагање

за ликом овог научника, уписаним, вештом руком аутопортретисте, у књижевне критике, чланке и есеје, начинили су Наталију Лудошки наследником „војвођанске школе књижевне есејистике“, којој су припадали, како је напоменуто, Младен Лесковац и Вељко Петровић. Поуздани познавалац опуса Младена Лесковца, Наталија Лудошки баштини и извесне стилске одлике Лесковчевог научног „рукописа“, тако да се књига *Књижевна оїледања Младена Лесковца* чита лако, са задовољством (како у тексту, тако и у контексту, узорно расветљеним и протумаченим) и уз неизбежно и многоструко корисно подсећање на искреност и уживљеност, као битне одлике есејистичког дискурса, али и сваког правог читања, које је увек један вид самоогледања у прочитаном.

Примљен: 25. јула 2016.

Прихваћен за штампу јула 2016.